

Ο ΠΟΝΤΙΟΣ ΛΥΡΑΡΗΣ ΚΑΙ Η ΟΡΦΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Τοῦ Στάθη Εὐσταθιάδη
Συγγραφέως - Διηγητοῦ

Μέ ξεχωριστή ζω. τάνια κρατήθηκε στὸν μόντο ἢ πανάρχαια ἐλληνική παράδοση, σέ ὄλους τοὺς τ. μεῖς τοῦ λαϊκοῦ βίου. Ἰδιαίτερα ὁ συναισθηματισμὸς τοῦ ποντιακοῦ λαοῦ ἀκολούθησε στοὺς αἰῶνες μιά πορεία, πού ἔδινε πάντα τὴν ἀνταύγεια τοῦ μακρυνοῦ παρελθόντος, καταύγαζε τὸ παρὸν καὶ φώτιζε τὸ μέλλον.

Καὶ τὴν συναισθηματικὴ ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας ἐνσάρκωναν οἱ κατὰ καιροὺς λυράρηδες, πού, πέρα ἀπὸ τὰ ἐρωτικὰ τραγούδια, ἐνιωθάν ὀδύνηρη τὴ ζωὴ, πληγώνονταν μὲ τοὺς πόνους της, μὰ καὶ χαίρονταν ἀπέραντα μὲ τὴν ὀμορφιά της. Ἡ ἀπέραντη ἀγάπη τῆς ζωῆς γινόταν φλογερὸ πάθος στὴν ψυχὴ τοῦ λυράρη κι' ἐπειτα μιά ὑπεριδύσμια μελωδία, ἀπλῆ, μὰ τόσο συναισθηματικὴ, ἀληθινὴ, κάτω ἀπὸ τὰ δάκτυλα καὶ τὸ δοξάρι του.

Αὐτὴ ἡ ἀπέραντη ἀγάπη γιὰ τὴ ζωὴ χάνεται τόσο βαθειά, σάν παράδοση, στοὺς αἰῶνες. Ἡ ἐλληνικὴ φιλοσοφία στὰ πανάρχαια ἐκεῖνα χρόνια, ὅπου ὄλος ὁ ἄλλος κόσμος τότε εἶχε σκοτάδια, ἐρεύνησε μὲ πάθος τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς, ὅμως κάθε συμπέρασμα της ἦταν σχετικὸ καὶ δέν ικανοποιοῦσε ἀπόλυτα τὸ ἀνήσυχον ἐλληνικὸ πνεῦμα. Ἔτσι, ὁ μακροκόσμος παρέμενε πάντα ἓνα μυστήριον, κάτι τὸ ἀγνωστο.

Ὁ φόβος γιὰ τὸ ἀγνωστο τοῦ κάτω κόσμου ἐκφράζεται τόσο ἀνάγλυφα στὰ τραγούδια τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου. Οἱ λαϊκὲς μελωδίες, στὸ σημεῖο αὐτό, στάθηκαν φωτεινὰ ὀρόσημα στὴν πολιτιστικὴ πορεία τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ ἀνά τοὺς αἰῶνες. Ἀπὸ τὴν ψυχικὴ αὐτὴ στάση τοῦ λαοῦ μας καθορίζεται κυρίως ἡ ψυχοσύνθεσή του, ἡ ἰδιαίτερη νοοτροπία καὶ ὁ χαρακτήρας του.

Πηγαίνει πολὺ βαθειά ἡ παράδοση. Πρὶν ἀπὸ τὸν Ὅμηρον, ὁ ἐλληνικὸς λαὸς ἔφαλλε μὲ τίς ραφωδίες του γεγονότα τῆς ζωῆς, πού εἶχαν σημασία ἰδιαίτερη. Πάνω θ' αὐτές τίς ραφωδίες στηρίξε ὁ Ὅμηρος τὰ ποιητικὰ του ἀριστουργήματα.

Ἀπὸ τοὺς πανάρχαιους ἐλληνικοὺς μύθους εἶναι καὶ ὁ μῦθος τῆς πορείας τοῦ Ὀρφέα πρὸς τὸν Ἄδη. Ἦταν ὁ Ὀρφέας λυράρης. Πέθανε ἡ γυναίκα του Εὐρυδίκη, πού τρελλά τὴν ἀγαποῦσε καὶ πού δέν μποροῦσε νὰ ζήσει χωρὶς αὐτήν.

Ἀποφασίζει ὁ πονεμένος λυράρης νὰ κατεβῆ στὸν Ἄδη, νὰ ἀγωνιστῆ ἐκεῖ γιὰ τὴν ἀγαπημένη του, νὰ τὴν ξαναφέρῃ στὴ ζωὴ, στὸν ἐπάνω κόσμο. Θέλει μαζί της νὰ χαρῆ, γιὰ ἄλλη μιά φορά, τὴν ὀμορφιά τῆς ζωῆς.

Στὸν Ἄδη ὁ Ὀρφέας παίζει τὴ λύρα του καὶ ὁ σκοτεινὸς κόσμος τοῦ Ἄδη γεμίζει μὲ ὑπεριδύσμιες μελωδίες. Δέν παλεύει μὲ τὸν

χάροντα σέ κανένα χάλκινο άλωνι, αγωνίζεται μέ τή λύρα του γιά νά ζεστάνη τήν παγωμένη άτμόσφαιρα, γιά νά φωτίση τή σκοτεινή ψυχή του βασιλιᾶ τοῦ κάτω κόσμου. Είναι εὐγενικό τό μέσο, πού χρησιμοποιεῖ καί τό δράμα του γίνεται μεγλόπρεπο, συγκλονιστική τραγωδία.

Συγκινεῖται ἡ βασίλισσα τοῦ Ἄδη Περσεφόνη καί λευτερώνει τήν Εὐρυδίκη. Ἐπιτρέπει στόν Ὀρφέα νά τήν πάρη καί νά τήν φέρη στή ζωή, μέ μιά ὁμως συμβουλή. Νά μή γυρίση νά τήν δῆ στό πρόσωπο, πρίν φτάσουν στόν ἐπάνω κόσμο. Καί παίρνει τό δρόμο ὁ Ὀρφέας γιά τόν ἐπάνω κόσμο, ἔχοντας τώρα μαζί του καί τήν ἀγαπημένη του, τήν Εὐρυδίκη. Μά πρίν φτάση στόν ἐπάνω κόσμο, δέν ἀντέχει καί στρέφει τά βλέμματά του πρὸς τήν ἀγαπημένη του. Ἡ παράβαση τῆς συμβουλῆς τῆς Περσεφόνης εἰχεμυραῖα συνέπεια. Ἡ Εὐρυδίκη ξαναγυρίζει στόν Ἄδη. Ὁ Ὀρφέας, θλιμμένος καί πληγωμένος, φτάνει στόν ἐπάνω κόσμο.

Ἦταν τόσος ὁ πόνος τοῦ Ὀρφέα γιά τή γυναίκα του, πού δέν γύριζε νά δῆ πιά ἄλλη γυναίκα στή θράκη. Τίς περιφρονοῦσε ὅλες. Μά οἱ συμπατριώτισσές του στή θράκη ἐξοργίζονται γι' αὐτό. Παίρνουν ἀπόφαση καί τόν ξατασπαράζουν καί ρίχνουν τά μέλη του, καθῶς καί τή λύρα του, στή θάλασσα. Μά τά κύματα, τά ἱερά ποῦτα ἀντικείμενα, τά βγάζουν στή στεριά, σέ μιά ἀκρογιαλιά τῆς Λέσβου, ὅπου τά περισυλλέξουν οἱ μούσες καί τά θάψουν στήν Ἄντισσα.

Μά ἡ λύρα τοῦ Ὀρφέα, ἡ αἰσθηματική καρδιά του, καί μέσα στήν θάλασσα δέν σταμάτησε, ἡ πρώτη νά ἀχολογῆ τό τραγούδι τῆς ζωῆς καί ἡ δεύτερη, ἡ καρδιά τοῦ Ὀρφέα νά πάλλεται γιά τήν ὁμορφιά τῆς. Ἦταν κάτι σάν θρῆνος, σάν ὕμνος, μοιρολόγι, μά καί τραγούδι χαρούμενο, πονετικό, μά καί αἰσιδόδοξο. Τό πῆραν τά κύματα καί τό ἔφεραν στόν ἄδοντο, τό σιδόρπισαν στίς ἀκρογιαλιές του.

Ἀπό τότε, ἡ μορφή τοῦ Ὀρφέα κυριάρχησε στήν ψυχή τῶν ποντίων λυράρηδων. Ἀγωνίζονται, αἰῶνες στόν ἄδοντο, νά νικήσουν τόν θάνατο. Ὁ πόντιος λυράρης πρωτοπορεία.

Ὁ Ὀρφέας κατέβηκε στόν Ἄδη γιά τή γυναίκα του. Προσωπικός ἦταν ὁ καθμός του. Μά ἡ πορεία του ἐγίνε διδάχῃ αἰώνια. Ἐγίνε μῦθος καί ὁ λαός ἀκολούθησε τήν πορεία ἐκείνη. Ἐκανε θρύλο τό ὄρφικό δράμα. Ἡ προσωπική περιπέτεια ἐγίνε βίωμα στήν ψυχή τοῦ ἀνάνυμου πλήθους.

Ὁ πόντιος λυράρης δέν νοιάζεται γιά τό προσωπικό του δράμα. Θέλει νά κατεβῆ κι' αὐτός στόν Ἄδη καί πονεῖ γιά τούς καθμούς ὅλου τοῦ κόσμου. ~~Ἐπειδή ὁ πόντιος λυράρης δέν νοιάζεται γιά τό προσωπικό του δράμα~~ Γιατί νά ὑπάρχη θάνατος; Είναι τόσο ὁμορφῆ ἡ ζωή!

Θέλει ὁ πόντιος λυράρης νά καταργῆση τόν Ἄδη ἢ νά τόν μεταβάλλη σέ ἐπέγειο παράδεισο. Πιστεύει, πῶς μπορεῖ νά τό κατορθώση παίζοντας τή μελωδική του λύρα. Δέν ἔχει σημασία, ~~ἂν~~ τελικά δέν τό κατορθώσῃ. Σημασία ἔχει ἡ εὐγενική ἐξαρση τῆς ψυχῆς του, πού πονεῖ γιά τό σύνολο.

Και τραγουδά παίζοντας τή λύρα του ὁ πόντιος, ἐνθαρρύνοντας ἔτσι & τοὺς παραπονεμένους ἀνθρώπους, πού ἔχουν λίγα χρόνια στή διάθεσή του νά ζήσουν καί νά χαροῦν τήν ὀμορφιά τῆς ζωῆς.

Καί μέ τό κεμεντσόπο μου σόν "Αδ' θά κατηβαίνω ἐκεῖ παραπονέματα, ἕναν βράδον 'κί μένω.

Κατεβαίνει στόν "Αδῆ ὁ πόντιος λυράρης, ὅπως καί ὁ "Ορφέας. Εἶναι ποιητική φαντασία, μά γεμάτη νόημα. Εἶναι ἀπόπειρα γιά τήν κάρπωση τοῦ θανάτου μιά γιά πάντα. Ἡ ψυχική αὐτή στάση τοῦ ποντιακοῦ λαοῦ δείχνει τόν χαρακτήρα τοῦ "Ελληνα. Ἡ ἀγάπη του γιά τή ζωή εἶναι ἀπέραντη.

Ὁ θρύλος τοῦ "Ορφέα, στό πέρασμα τοῦ χρόνου, παίρνει στόν Πόντο πλατύτερο νόημα. Τό ἐπάνυμο ψυχικό δράμα τοῦ "Ορφέα, ὁ προσωπικός ^{καί τῶς} ~~ἀγῶνας~~, δίνουν τή θέση τους στόν καὶ στό ψυχικό δράμα τοῦ συνόλου. Ἐτσι, παίρνει ὁ ἄνθρωπος τή σωστή του θέση μέσα στό κοινωνικό σύνολο. Καί ἡ πίκρα γιά τόν θάνατο καί ἡ χαρά γιά τή ζωή γίνονται ὑπόθεση τοῦ συνόλου. Φεύγει ἡ μοιρολατρεία ἡ ἀτομική καί μπαίνει μπροστά τό, καθῆκον γιά τήν ἀντιμετώπιση τῆς ζωῆς ὅπως εἶναι. Ὁ ἀγῶνας τῆς ζωῆς γιά τό εὐγενές, τό ἰδεῶδες, δέν σταματᾷ. Εἶναι τό αἰώνιο εὐγενικό ~~ἀγῶνισμα~~ ἀγῶνισμα τοῦ ἀνθρώπου. Κι' ἂν δέ νικιέται ὁ θάνατος, δέν καταργεῖται, ὅμως περιφρονεῖται.

Καί εἶναι νίκη περίλαμπρη ἡ περιφρόνηση τοῦ θανάτου, γιατί ὁ ἥρωισμός δέν καθορίζεται σάν ἐννοια καί σάν πράξη ἀπό τό ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγῶνα, τοῦ κάθε ἀγῶνα. Ἡ ὑπέροχη ψυχική στάση τοῦ ποντίου λυράρη, πού συμβολίζει τήν ψυχική συμπεριφορά τοῦ λαοῦ μας ἀπέναντι στό θάνατο καί στή ζωή, εἶναι ἥρωική γεμάτη ἀπό εὐγένεια καί φῶς, πού δίνει τή λάμψη τῆς ζωῆς, καί τή λάμψη τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς.

Σέ περιφρονῶ θάνατε καί λατρεύω τή ζωή, λέει ὁ πόντιος λυράρης μέ τή ραφωδία του. Κι' ἂν κατεβῶ στόν "Αδῆ κι' ἂν δέν μπορέσω νά τόν μεταβάλλω σέ ἐπίγειο παράδεισο, ὅμως πάλι τή ζωή ἀγαπῶ, μισῶ τόν θάνατο, δέν τόν φοβοῦμαι, τόν περιφρονῶ, οὔτε στιγμή στόν "Αδῆ, γιατί...

Ἐκεῖ παραπονέματα ἕναν βράδον 'κί μένω.